

УДК 321.01

А. Л. СОТНИК

МІСЦЕ ПРАВОВОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ СЕРЕД ІНШИХ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Розглядається місце правової політології як нової галузі політичного знання серед інших гуманітарних дисциплін. Аналізуються взаємозв'язки правової політології з філософією (політичною філософією), соціологією (політичною соціологією), історією (політичною історією), юриспруденцією (теорією держави і права, історією політичних і правових вчень, філософією права, соціологією права).

Ключові слова: правова політологія, гуманітарні дисципліни, політична наука.

Сотник А. Л. Место правовой политологии среди других гуманитарных дисциплин

Рассматривается место правовой политологии как новой области политического знания среди других гуманитарных дисциплин. Анализируется взаимосвязь правовой политологии с философией (политической философией), социологией (политической социологией), историей (политической историей), юриспруденцией (теорией государства и права, философией права, социологией права).

Ключевые слова: правовая политология, гуманитарные дисциплины, политическая наука.

Sotnyk Antonina. The place of legal political science among other humanities

Article reveals the place of legal political science as a new field of political knowledge among other humanities. The author analyzes its relationship with philosophy (political philosophy), sociology (political sociology), history (political history), jurisprudence (the theory of state and law, the history of political and legal studies, philosophy of law, sociology of law).

Key words: legal political science, humanities, political science.

З появою правової політології нагальним постає питання про визначення її місця серед інших гуманітарних дисциплін. Нині правова політологія стрімко розвивається в рамках політичної науки, формуючи відносно самостійну підсистему в структурі політичного знання. Самобутність цієї системи визначається тим, що вона є багатогранною за своїм змістом формою синтезу політико-правових знань про політичну дійсність.

Виходячи із змісту і значення правової політології, вважаємо, що вона має зайняти особливе місце у системі гуманітарних і безпосередньо політологічних дисциплін. На нашу думку, це особливе місце зумовлене тим, що вона:

1) об'єднує і використовує теоретичні напрацювання, висновки гуманітарних дисциплін задля більш глибокого осмислення тих явищ і процесів, які відбуваються у політичній дійсності;

2) досліджує, аналізує основні закономірності розвитку політики і права в цілому;

3) орієнтується на дослідження, які проводяться на перетині політології і правознавства.

Аналіз співвідношення правової політології з іншими гуманітарними дисциплінами свідчить про їх нерозривний зв'язок. Адже для формування своїх загальнотеоретичних положень правова політологія повинна використовувати знан-

ня філософських, соціологічних, історичних та інших наук, без яких неможливо сформулювати цілісне уявлення про суспільно-політичну дійсність. Водночас правова політологія не може існувати і без спеціальних політичних наук, без узагальнення їх дослідницьких результатів, які являють собою базу для формування її загальнотеоретичних висновків. У цілому правова політологія не підміняє теорію галузевих політичних наук і не розчиняється в ній. Теоретичні поняття і закономірності, виявлені правовою політологією, повинні стати у майбутньому керівними орієнтирами для спеціальних політичних наук.

У процесі пізнання закономірностей розвитку політичних явищ і процесів правова політологія активно використовує методологічний арсенал філософії. Адже саме філософія звертається до сутності політичного як такого.

Як влучно підкреслює Д. Шевчук, «лише з філософської точки зору можна зрозуміти феномени сучасного політичного світу, які не схоплюються тими методологічними засобами, що пропонуються усталеними парадигмами розуміння політики»¹.

Філософія озброює політологів науковою методологією дослідження, дає змогу глибше зрозуміти сутність тих явищ і процесів, які відбуваються у політичній сфері. Вважаємо, що філософія, зокрема через політичну філософію, глибоко проникає в правову політологію і стає невід'ємною частиною її теоретичної системи.

Політична філософія є світоглядно-методологічною основою досліджень політики. Вона визначає сутність політики, її природу, призначення, місце в системі соціальних явищ, формулює критерії, якою вона повинна бути. В. Андрущенко пише: «Філософія, на відміну від спеціальних наук, покликана осягати політику саме як певне цілісне утворення, здійснювати її світоглядне, теоретико-пізнавальне та методологічне осмислення (теоретичний супровід) її розвитку в суперечливому сьогоденні і в перспективі... філософія політики постає у статусі філософської (тобто теоретико-пізнавальної, методологічної і світоглядної) галузі знань про політику як цілісний феномен, в його найбільш загальних характеристиках, закономірностях розвитку, структурування та функціонування, в системі взаємопов'язаних факторів суспільно-історичного процесу і у відношенні до людини як суб'єкта своєї власної життєдіяльності і культури»².

Правова політологія активно використовує нормативно-ціннісний підхід політичної філософії, зорієнтований на розробку ідеалу політичного устрою та шляхів його практичного втілення. При цьому важливим для правової політології є розкриття цінності політики як справедливого соціального управління, метою якого є забезпечення суспільного порядку та справедливості.

У цілому філософія є важливою частиною гуманітарної підготовки фахівців з політології. Адже «формування і розвиток сучасної світоглядно-методологічної культури неможливе без філософського осягнення дійсності, без філософії як теоретичної основи світобачення, без розуміння філософії як життєвого завдання»³.

Правова політологія також тісно взаємодіє з соціологією. Адже вивчення політичної дійсності неможливе поза дослідженням органічно пов'язаних із нею відповідних соціальних явищ і процесів. Деякі з них є типовими для політичної сфери і пов'язані з особливостями діяльності державних та самоврядних органів, виявленням правомірної і неправомірної поведінки суб'єктів політики, з'ясуванню причин конфліктів, що виникають у політичній сфері.

Тісний зв'язок правової політології з соціологією, включаючи політичну соціологію, зумовлений тим, що: 1) особистості, соціальні групи, спільноти, інститути та організації є найважливішими суб'єктами та об'єктами політики;

2) політична діяльність є однією з основних форм життєдіяльності людей і їх об'єднань, що безпосередньо впливає на соціальні зміни в суспільстві; 3) політика – соціальне явище, однією із основних функцій якої є управління і контроль за суспільними процесами.

Вивчаючи й аналізуючи політичну сферу, соціологія йде від соціального до політичного, тобто від відносин між соціальними спільностями до відносин з приводу політичної влади. Так, у центрі уваги політичної соціології знаходяться безпосередньо проблеми взаємозв'язку політичного і соціального, а саме соціальної обумовленості політичної влади, відображення в ній інтересів різних соціальних груп, вплив соціальних конфліктів на політичне життя, шляхи досягнення суспільно-політичної згоди.

Правова політологія йде від права до держави, політичної влади і суспільства. Її в першу чергу цікавлять питання політичної ефективності права, ступінь реалізації права, його норм, принципів і цінностей в діяльності суб'єктів політики, включаючи зворотній вплив політики на процес правотворення і правозастосування.

Так, наприклад, якщо соціологія вивчає проблему громадянського суспільства у зв'язку з дослідженням соціальної дійсності, то правова політологія – акцентує увагу на вивченні політико-правових аспектів діяльності інститутів громадянського суспільства. Для соціології важливо з'ясувати соціальну структуру громадянського суспільства, соціальний статус особистості, соціальних груп і спільнот тощо. Правову політологію цікавить, перш за все, політико-правові умови функціонування громадянського суспільства, реальний вплив інститутів громадянського суспільства на процес створення і реалізації політико-правових норм, політичний і правовий статус особистості, права, свободи і обов'язки громадян тощо.

Вважаємо, що в цілому правова політологія має активно співпрацювати з соціологією, використовувати результати соціологічних досліджень задля підвищення соціальної ефективності політики.

Правова політологія також тісно переплітається з історією. Співвідношення правової політології та історії визначається тим, що, з одного боку, правова політологія має створювати теоретичну базу для аналізу еволюції політичних процесів, а з іншого – історія, зокрема політична історія, надає змогу правовій політології пізнати плинність політичних явищ і процесів, прослідкувати їх еволюцію.

Як стверджує В. Танцюра, політична історія є невід'ємною складовою загальної історії та політичної теорії, що вивчає процеси розвитку політичних поглядів та ідей, формування державних та політичних структур, функціонування всієї політичної сфери суспільства в межах національних держав та в загальносвітовому масштабі⁴.

Органічним є зв'язок правової політології з юриспруденцією, насамперед, з такими її складовими, як теорія держави і права, історія політичних і правових вчень, філософія права, соціологія права.

Власне знання про право – важлива фундаментальна основа правової політології. Основна різниця між правовою політологією і системою наук про право полягає в тому, під яким кутом зору розглядається право. Юридичні дисципліни в основному вивчають юридичні інститути, правові системи і все, що безпосередньо пов'язано з юридичними нормами. У свою чергу правова політологія намагається зрозуміти в першу чергу, як політичні фактори впливають на прийняття

тих чи інших норм, їх політичну дію та ефективність в регулюванні суспільно-політичних відносин.

Вважаємо, що правова політологія має активно співпрацювати з теорією держави і права. Адже політологія історично і методологічно виникла із загальної теорії держави і права, в рамках якої відбувалась концептуалізація її основних понять і категорій. Тісні зв'язки правової політології і теорії держави й права є безперечними, з огляду на їх спільний об'єкт дослідження – державу і право.

Теорія держави і права досліджує загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права, надаючи правовій політології загальне уявлення про політико-правову дійсність, поглиблюючи зміст тих або інших понять і категорій.

«Маючи у своїй структурній будові відносно автономні частини – пишуть О. Зайчук та Н. Оніщенко – теорія держави і права – єдина наука, яка дає узагальнене уявлення про державно-правову дійсність у її цілісності. Теорія держави і права, вивчаючи та узагальнюючи практику, формулює поняття і визначення державно-правових явищ, виробляє наукові рекомендації та висновки, генерує нові ідеї, які дозволяють не тільки зрозуміти сутність, зміст і форми держави і права, а й вміло застосовувати їх з метою прогресивного розвитку суспільства»⁵.

Правова політологія має широко використовувати теоретичні напрацювання теорії держави і права, оскільки одним із її головних завдань є систематизація об'єктивних знань про політико-правову дійсність.

Тісний зв'язок правової політології та теорії держави і права прослідковується також на методологічному рівні. Теорія держави і права розробляє методологічні засади наукового пізнання держави, права та інших державно-правових явищ, формулюючи такі основні теоретичні поняття, які використовує і правова політологія, як: сутність, форми, функції держави і права, норми права, правова система, правове регулювання, правовідносини, правосвідомість, правова культура, права і свободи людини та громадянина тощо. Крім того, правова політологія використовує методологічний інструментарій теорії держави і права, зокрема формально-юридичний метод і метод державно-правового моделювання, що істотно збагачує її методологію.

На нашу думку, правова політологія має доповнити теорію держави і права вивченням питань політичної дії і ефективності права, дослідженням особливостей взаємодії на практиці політичних і юридичних норм. Адже для правової політології більшою мірою, ніж для теорії держави і права, є характерним прагнення перекласти отримані результати досліджень на мову конкретних практичних рекомендацій. Тому, вивчаючи особливості взаємодії політичних факторів і права, правових явищ, правова політологія має надати теорії держави і права емпіричний матеріал для нових теорій та узагальнень.

За своїм предметом правова політологія безпосередньо орієнтована на вивчення історії політико-правових теорій, закономірностей історичного процесу виникнення та розвитку теоретичних знань про політику, державу і право. Історія політичних і правових вчень розкриває формування розуміння цінності права і держави на різних історичних етапах розвитку людства, ознайомлює з історичними коріннями таких визначальних у сучасному житті ідей, як верховенство права, правова держава, права і свободи людини тощо.

Із історії політичних і правових вчень правова політологія черпає не тільки знання різних підходів і концепцій до держави і права в цілому, але й має «можливість зрозуміти важливість і значення держави і права в духовних надбаннях

людства на різних етапах його розвитку, побачити постійну роботу людської думки над пошуками кращих, оптимальних форм організації державно-правового буття людства»⁶.

У рамках нашого дослідження неможливо оминати також розгляд зв'язків правової політології з філософією права.

Нині правові принципи та цінності стали всезагальними імперативами, отримали своє закріплення на конституційному рівні, що значно возвеличує роль філософії права в їх осмисленні. У цілому філософія права займається дослідженням смислу права, його сутності, цінності і значення у житті людини і суспільства, що є важливою складовою сучасної гуманітарної освіти. Як стверджує О. Скакун: «Можна сказати, що філософія права – це система знань про фундаментальні принципи буття права, про онтологічну природу права, його людську і соціальну сутність»⁷.

У предметну сферу правової політології включається тематика філософії права у вигляді філософського осмислення держави як правового за своєю сутністю інституту та права як втілення ідеї справедливості. Правова політологія має на меті вдосконалення політичної дійсності, критерієм оцінки якої виступає ідея справедливості, тобто природно-правова ідея.

Варто зазначити, що правова політологія також тісно пов'язана з соціологією права щодо вивчення питань соціального механізму правового регулювання, соціальної дії права, його втілення в конкретних соціально-політичних відносинах.

Як і соціологія права, правова політологія розглядає право в дії, в динаміці розвитку соціально-політичної дійсності. Правову політологію єднає з соціологією права уявлення про те, що «сутнісні сторони права не можуть бути усвідомлені належним чином поза соціальним контекстом їх існування і пояснення його соціальної сутності, розуміння, що право виникає, функціонує і змінюється у суспільстві»⁸.

У цілому для правової політології, як і для соціології права, характерним є розуміння «соціотворчої функції права», яку В. Глазирін трактує так: «Право є соціальною константою, конституюючою характеристикою сучасного суспільства»⁹.

Соціологія права займається проблемами дії права для того, щоб надавати рекомендації, які дозволили б здійснювати раціональні та ефективні перетворення соціальної дійсності, створює теоретичну базу для розвитку наукової політики в сфері права. Правова політологія також безпосередньо звертається до дійсності, намагається емпірично описати її, створити найбільш повний і виразний її образ, аналізуючи нагальні суспільні потреби та інтереси, що спонукають до відповідних політико-правових змін. Тому проблеми, віднесені до соціології права (проблеми соціальної обумовленості права, його оптимальності, функції права, ефективності норм права, правосвідомості, взаємодії права та інших соціальних норм), входять у поле досліджень і правової політології.

Підводячи підсумок вищесказаному, хотілося б наголосити на необхідності визнання самостійного місця і статусу правової політології серед інших гуманітарних наук. Підтвердження в цьому ми знаходимо в її особливому статусі і тісних зв'язках з іншими галузями наукового знання.

1. Шевчук Д. М. Сучасна політична філософія: навч. посіб. / Шевчук Д.М. – Острог, 2012. – С. 6. 2. Андрущенко В. П. Філософія політики: підручник [Електронний ресурс]

/ [авт.-упоряд. В. П. Андрущенко (кер.) та ін.]. – К.: Знання України, 2003. – Режим доступу: http://www.npu.edu.ua/e-book/book/html/D/ifon_kifi_Filosofiya%20polituku/10.html. **3.** Бойко О. Філософія: курс лекцій: у2-х ч / [уклад. О. Бойко]. – Ч. 1. Історія світової та української філософії. – Суми, 2010. – С. 4. **4.** Танцюра В. І. Політична історія України: посіб. для студ. вищ. навч. закл [Електронний ресурс]. – К.: Академія, 2001. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/istoriya/politichna_istoriya_ukrayini_-_tantsyura_vi. **5.** Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник [Електронний ресурс] / [За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm. **6.** Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень: лекції / Андрусяк Т.Г. – Львів, 1997. – С. 4. **7.** Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник [Електронний ресурс]. – Х.: Консум, 2004. – Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.ws/1262091843012/pravo/teoriya_prava_i_derzhavi_-_skakun_of. **8.** Глазырин В. А. Обоснование социологии права // Электронное приложение к российскому юридическому журналу / В.А. Глазырин. – 2010. – № 2. – С. 23. **9.** Глазырин В. А. Методологические основания изучения права в социологии / В.А. Глазырин // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Социально-гуманитарные науки. – 2006. – № 2 (57). – С. 19.

УДК 323.2:004.946

І. З. ХАРЕЧКО

ЕЛЕКТРОННІ КОНСУЛЬТАЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПРИЙНЯТТІ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Проаналізовано сутність поняття «електронні консультації» та вказано додаткові технічні, політичні та ін. можливості, закладені в них. Зроблено висновок про те, що е-консультації слугують ефективним покращеним каналом висловлення та донесення до органів влади думок, інтересів, потреб громадян. З огляду на доцільність та заступуваність в умовах встановлення електронної демократії автор виділила ряд технік для проведення е-консультацій. Наведений зарубіжний досвід свідчить про практичну цінність та ефективність кожної з таких технік. Також автор проаналізувала практику українських органів влади у проведенні е-консультацій з громадянами.

Ключові слова: електронні консультації, електронна демократія, участь громадян в управлінні країною.

Харечко І. З. Электронные консультации как эффективное средство участия граждан в принятии политических решений

Проанализированы сущность понятия «электронные консультации» и указаны дополнительные технические, политические и др. возможности, заложенные в них. Сделан вывод о том, что е-консультации служат эффективным улучшенным каналом выражения и донесения до органов власти мыслей, интересов, потребностей граждан. Учитывая целесообразность и востребованность в условиях установления электронной демократии, автор выделила ряд техник для проведения е-консультаций. Приведенный зарубежный опыт свидетельствует о практической ценности и эффективности каждой из таких техник. Также автор проанализировала практику украинских органов власти в проведении электронных консультаций с гражданами.

Ключевые слова: электронные консультации, электронная демократия, участие граждан в управлении страной.

© ХАРЕЧКО Ірина Зеновіївна – аспірантка Національного університету «Львівська політехніка»